

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-34>

УДК 355.01:330.3

ВПЛИВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН

THE IMPACT OF ARMED CONFLICTS ON THE FINANCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES

Петриченко Ольга Володимирівна

магістрант,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0412-4340>

Грінько Ірина Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8948-5686>

Petrychenko Olga, Grinko Irina

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Наукова стаття ґрунтується на проведенні дослідження впливу збройних конфліктів на фінансово-економічний розвиток країн-учасниць протистояння. В роботі проаналізовано такі ключові показники як: динаміка кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб, індекс зростання цін на продовольчі товари, рівень безробіття. Проведено аналіз витрат державного бюджету України, як однієї із сторін-учасниць збройного конфлікту на територію якої вторглася росія. Розраховано темпи щоквартального приросту ВВП України. Обрані показники для дослідження в порівнянні з попередніми їх значеннями за минулі періоди, надають можливість моніторингу динаміки загальноекономічного становища держав та характеризують рівень впливу військових дій на фінансово-економічний розвиток країн. Наступним етапом наукового дослідження є формулювання рекомендацій щодо поступового відновлення фінансово-економічного становища країн.

Ключові слова: збройний конфлікт, воєнні дії, фінансовий розвиток, економічне становище, післявоєнне відновлення.

The article is based on a study of the impact of armed conflicts on the financial and economic development of the countries involved in the confrontation. The paper analyzes such key indicators as the dynamics of the number of refugees and IDPs, the food price index, and the unemployment rate. Additionally, a classification analysis of the state budget expenditures of Ukraine, as one of the parties to the conflict under consideration, was developed and the quarterly GDP growth rate of the country was calculated. These indicators, in comparison with their previous values for previous periods, provide an opportunity to monitor the dynamics of the general economic situation of states and characterize the level of influence of military operations on economic development. The creation of a classification series of state budget expenditures helps to form a realistic module of the economy of any country in the grip of an armed conflict, since it is the distribution of national finances that plays a crucial role in the further development of the course of military conflict. The next stage of the research was the formulation of recommendations for the gradual restoration of the financial and economic situation of countries involved in armed conflicts and the stabilization of military tensions. Some of the proposals were as follows: following the goals of sustainable development to move to a more innovative economic structure by optimizing and modernizing the infrastructure of the states; implementing decentralization measures that will increase efficiency and reduce the time for state institutions to respond to specific cases at the local level; introducing measures to support small and medium-sized businesses, which in turn will stimulate the development of economic prosperity and stability of the countries by providing opportunities for state grants, subsidies and reducing taxation; development of projects for large-scale reconstruction of infrastructure facilities with the help of international donors, which will help restore damaged transport and logistics links, and the energy and industrial complex.

Keywords: armed conflict, military operations, financial development, economic situation, postwar recovery.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день ми є свідками критично великої кількості збройних конфліктів та мілітаристських актів по всьому світу, які відбуваються між конкретними суб'єктами міжнародного господарювання. Слід загадати, що проблематика мирного співіснування завжди займала чільну позицію в світових дискусіях та дебатах. Історично відомо, що конфлікти виникали завжди і всюди, головною відмінністю були причини, які спровокували їх та рівень загрози, яку становили наслідки від даних суперечок. Людство протягом всього свого існування прагнуло до досягнення миру, але тим не менш окремі представники суспільних груп перемогли ініціативу та намагалися встановити гегемонію одноосібного правління всім світом. Було доволі багато прикладів жорстоких протистоянь з минулого, які б мали навчити людство, що жорстокість та насилля у відповідь породжують ще більше горя та страждань. Але тим не менш, такою є природа людства, вона завжди несвідомо тяжіє до самознищення, виправдовуючи це досягненням вищої мети. Головною проблемою є те, що насправді у збройних конфліктах не має жодної із сторін, яка б перемогла під час ведення військових дій, так як усі задіяні країни-учасниці стикаються з подальшими економічними, політичними та соціально-культурними наслідками. Збройні конфлікти зазвичай призводять до рецесії економічного розвитку в більшій чи меншій мірі кожної з сторін та спричиняють втрати у розрізі грошових, людських та природних ресурсів. Актуальність теми полягає в дослідженні фінансово-економічного розвитку країн-учасниць збройних конфліктів враховуючи вплив війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міжнародних збройних конфліктів і їх вплив на глобальну економічну систему перманентно не втрачає своєї актуальності, адже з розвитком та поступальним прогресом всіх фінансово-економічних, соціально-політичних процесів відбувається вдосконалення і методів ведення військових дій. Від стародавніх часів головним елементом збройних суперечок був людський ресурс як ключовий фактор сили та можливості здійснення тиску на опонента, але з плином часу загальна стратегія ведення війни змінилася, і на сьогоднішній день провідну роль стали відігравати військово-технічні можливості та гонка військового озброєння. Питання дослідження й докорінного аналізу причинно-наслідкових зв'язків виникнення воєнних конфліктів та

результатів їх провадження є релевантним для міжнародної наукової спільноти. Існує багато авторських наукових робіт, які сфокусовані на дослідженні виникнення першопричин збройного конфлікту та подальшого його розвитку з аналітикою кінцевих наслідків для всіх країн-учасниць збройного конфлікту. Певний внесок в дослідження обраної проблематики зробили такі вчені: С. І. Баліцька [1], О. М. Бойко [2], С. М. Кондратюк [3], Д. С. Попов [4], Г. П. Ситник [5] та інші.

Перш за все, з усіх зазначених вчених, слід виділити наукову працю [5] такого дослідника як Г. П. Ситника, який розглянув воєнний конфлікт як соціальне явище та виявив основні чинники, які впливають на побудову парадигми міжнародних відносин. Вчений охарактеризував таке поняття як «збройний конфлікт» - це територіальний і просторово-часовий процес, обумовлений переслідуванням конкретних політичних інтересів із залученням збройних угруповань різної форми на конкретних територіях для реалізації цих інтересів [5]. Зважаючи на свій соціополітичний та геостратегічний характер, будь-яка війна є збройним конфліктом, і водночас, не кожний бойовий конфлікт є війною.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на вагомий внесок дослідження вчених з обраної проблематики залишається не достатньо дослідженим вплив збройних конфліктів на фінансово-економічний розвиток країн-учасниць конфліктів та виявлення каталізаторів виникнення міжнародних збройних конфліктів і причин їх розповсюдження.

Постановка завдання. Основними завданнями дослідження є проведення детального структурного аналізу впливу збройних конфліктів на фінансово-економічний розвиток країн; проаналізувати динаміку перебігу воєнних подій; виявити підґрунтя виникнення збройних конфліктів та запропонувати стратегічні заходи щодо стабілізації фінансово-економічного становища країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Збройний конфлікт можна охарактеризувати як соціально-економічне явище, яке зазвичай є наслідком переслідування цілей політичного характеру. Досягнення певної мети шляхом застосування інструментів збройного конфлікту має значний вплив на фінансово-економічне становище окремої країни як на національному, так і на світовому, глобальному рівнях. Кожна із сторін протистояння зазнає значних економічних

збитків через втрату ресурсів в матеріально-сировинній, грошовій формах, у вигляді зменшення трудового капіталу держави та активізації міграційних потоків. Упродовж останніх 60 років майже 300 разів розпочиналися війни та збройні конфлікти [1, с. 45]. Головними причинами збройних конфліктів можна назвати протиріччя з приводу конфесійних та релігійних вірувань, політичні цілі, матеріально-сировинні ресурси, територіальна складова. Питання розбіжності в поглядах віри завжди було гострим питанням для міжнародної спільноти [2, с. 75].

Кожний збройний конфлікт передбачає декілька його етапів таких як: ескалація та зростання загальної напруженості, провокації та оголошення збройного конфлікту, активна фаза, затягування конфлікту, завершення протистояння, після конфліктний етап. На кожній із наведених фаз, конфлікт має свій рівень впливу на фінансово-економічне становище його країн-учасниць. Характерними для етапу ескалації є зниження інвестиційної привабливості країни у зв'язку із підвищенням рівня ризикованості та загальної напруженості, можливий розрив торговельних відносин з міжнародними партнерами, зокрема через накладання санкцій. На початковій стадії активного конфлікту присутні такі загрози для економіки як виснаження державного бюджету та повна його переорієнтація на розвиток військово-промислового комплексу. Можлива втрата ресурсів у територіальному та матеріально-сировинному вираженні, а також значне пошкодження інфраструктури країни з подальшим ускладненням функціонування критично важливих

об'єктів. На етапі активної фази бойових дій можливе різке падіння ВВП країни, через зниження купівельної спроможності громадян та зниження виробничих потужностей національних підприємств. Підвищується ризик виникнення гуманітарної та екологічної кризи з подальшою регресією загального становища економіки країни. На етапі завершення конфлікту та післявоєнної відбудови країну чекає довготривалий та трудомісткий шлях до відновлення фінансово-економічних показників та паралельне зростання державного боргу.

До того як розглянути конкретні приклади впливу збройних конфліктів на економічну та фінансову складову кожної із сторін, варто проаналізувати загальносвітову тенденцію щодо зміни кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) спричинених війнами за останні 20 років (рис. 1). Динаміка цих показників допоможе зрозуміти масштабність питання пов'язаного з розгортанням військових конфліктів по всьому світу та їх вплив на життя етнічного населення спричинених військовими суперечками.

Проаналізувавши наведені на рис. 1 дані можна спостерігати тенденцію щорічного приросту загальносвітової кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб. Найбільше зростання кількості біженців спостерігалося у 2014 році (19530 млн осіб), 2019 році (26040 млн осіб) та 2022 році (35300 млн осіб), яких ідентифікують як біженців по причинам розгортання військових дій на території постійного місця проживання. Також варто розглянути етнічну структуру потоків біженців станом на 2022 рік, дана інформація відобра-

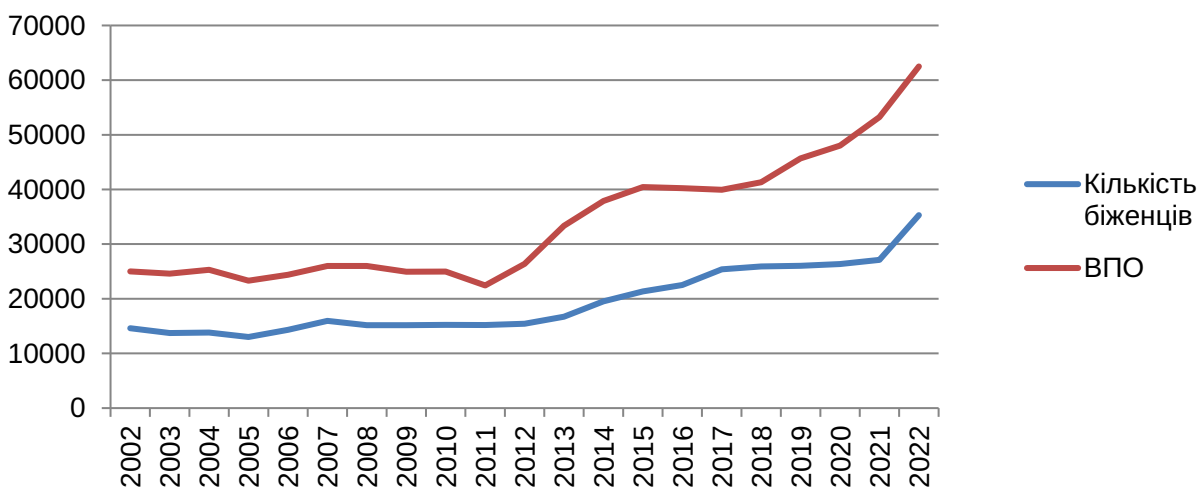

Рис. 1. Світова динаміка кількості біженців та ВПО за 2002–2022 рр. (млн осіб)

Джерело: побудовано авторами на основі [6]

жена на рис. 2, і характеризує представники якої країни частіше за все є біженцями.

Відповідно до наведених даних можна виокремити той факт що більша кількість військово-політичних протистоянь мають місце саме на території близького сходу. На початку 2022 року Україна стала учасником збройного конфлікту, що спровокувало появу майже 5,7 млн осіб біженців, які перемістилися за кордон. Загалом головними країнами-представниками більшої маси біженців згідно статистичних даних 2022 року є Україна з показником 5,7 млн осіб, Сирія з 2,8 млн осіб та Афганістан з 4,4 млн осіб.

Якщо розглядати конкретні приклади в світі пов'язані із впливом участі у військовому конфлікті на фінансово-економічний розвиток, то слід взяти для аналізу такі країни як Україна та Сирія. Характерною рисою збройного конфлікту в Сирії стало розгортання внутрішньо-національного супротиву, що переріс в громадянську війну. З початком 2011 року в Сирії прийшов період арабської весни, який ознаменувався початком боротьби за незалежність та демократичність нації. Одним із ключових важелів впливу в умовах цього конфлікту є етнічна приналежність та релігійні вірування, які мають доволі різноманітний характер. Так, станом на 2023 рік значна частка (80%) народу Сирії представлена арабами з релігійною течією, іслам (суніти) (74%), на другому місці за вагомістю знаходяться друзи (11%) та вірування іслам (алавіти) (11%), також присутні курди (7%) та вірмени (2%) з такими віросповіданнями як християнство (10%) та іслам (друзи) (5%).

Для економічного становища країни характерні високий рівень інфляції, зростаючі

показника безробіття, стале підвищення цін на продовольчі товари й послуги. Якщо порівнювати економіку Сирії на початок 2011 року та станом на початок 2024-го року, ВВП країни становив 252 млрд. доларів, з початком військового протистояння за 13 років ВВП держави скоротився до 11 млрд. доларів що у 23 рази менше ніж у довоєнний період. На рис. 3 та 4 представлено такі ключові економічні показники Сирії як індекс зростання цін на продовольчі товари та динаміка рівня безробіття в країні за 5 років.

За період 5 років відбулося різке зростання цін на продовольчі товари загального споживання, для 2019 року характерним значенням став ріст цін на 91,80%. Дана тенденція набула прогресуючого характеру та через 3 роки вже в 2023 році цінові категорії відзначились зростанням на 167,40%. Вартість найменшого продовольчого набору в розрахунку на місяць є значно вищою, порівняно з середньою заробітною платою. Задля забезпечення повноцінного існування сирієць мусить отримувати 700 тис. лір, що еквівалентно 300 дол. США на місяць. У дійсності ж розмір середньої зарплати держслужбовця сягає не більше 55 тис. лір (24 дол. США).

Переважаюча частина населення знаходиться за межею зuboжіння. Хоча ми спостерігаємо тенденцію до зниження рівня безробіття з 2020 року (15,18%) до (13,54 %) в 2023 році. Рівень споживчої інфляції сягає понад 100%, а золотовалютні резерви, акумульовані під час фази бурхливої торгівлі нафтою, фактично виснажені. Коефіцієнт розвитку людського потенціалу опустився до значення 37-річної давнини. Водночас, на

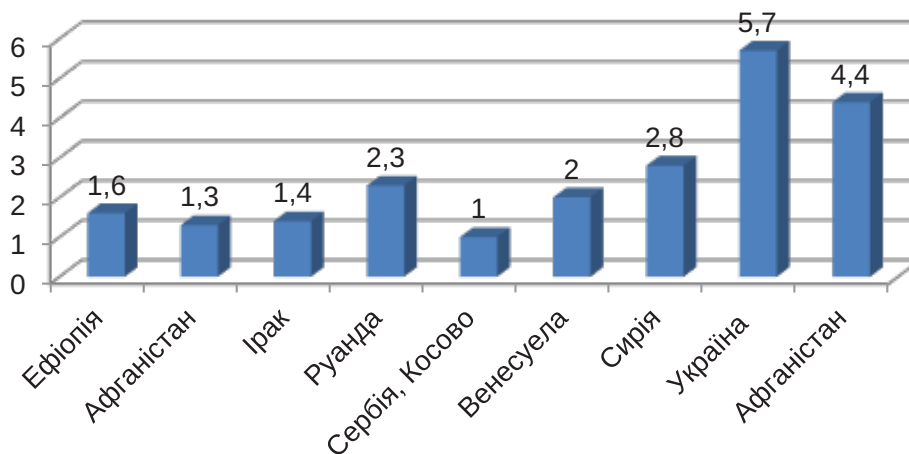

Рис. 2. Кількість біженців з країн-учасниць конфліктів за 2022 р. (млн осіб)

Джерело: побудовано авторами на основі [7]

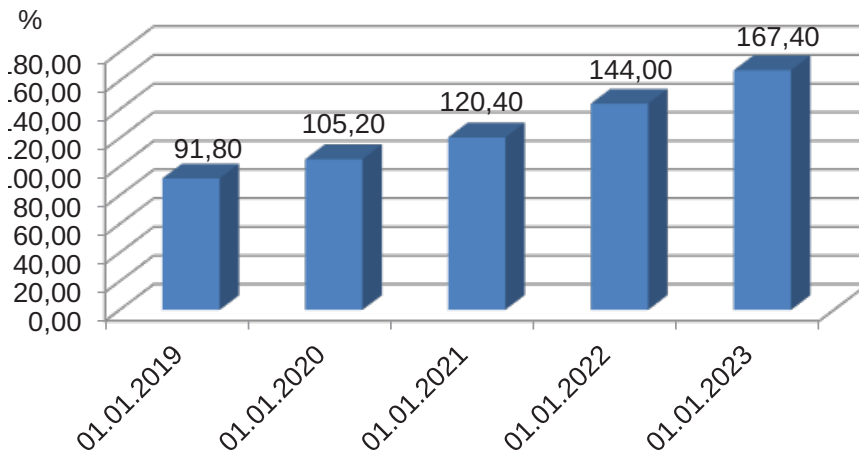

Рис. 3. Індекс зростання цін на товари в Сирії за 2019–2023 рр., %

Джерело: побудовано авторами на основі [8]

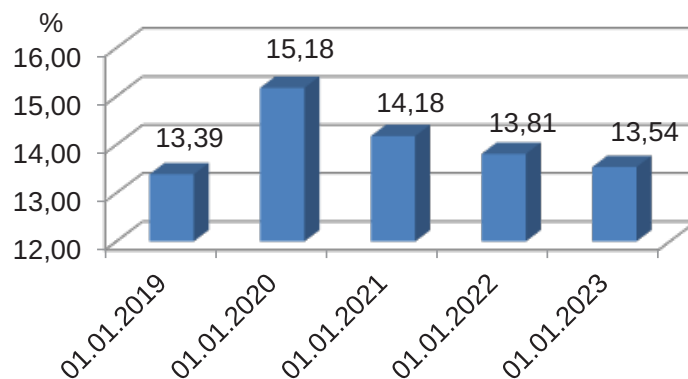

Рис. 4. Рівень безробіття в Сирії за період 2019–2023 рр., %

Джерело: побудовано авторами на основі [9]

відновлення свого ВВП до прийняттого рівня навіть за умови щорічного зростання в середньому на 5% країні потребуватиметься майже 30 років.

Для порівняння ситуації з іншою країною-учасницею бойових дій, розглянемо Україну, на території якої має місце масштабне військове вторгнення з боку росії. Загальна історія конфлікту бере свій початок ще з моменту набуття незалежності Україною, так ще тоді ворожий сусід почав вбачати загрозу з боку країни. В 2014 році було здійснено анексію Криму та окуповано певну частину території Донецької та Луганської областей. І вже на початку 2022 року ворог провів операцію по вторгненню в Україну, перетнувши національні кордони країни. Станом на 2025 рік війна триває вже 3 роки, що значно впливає на фінансово-економічне становище країни, яке з часом поступово виснажується. Економіка підтримується завдяки накопиченим

ресурсам та іноземній підтримці від міжнародних партнерів. Для визначення впливу війни на економічні показники країни розглянемо різновиди державних витрат за сферами їх спрямування та темпи приросту ВВП України за період з 2021 по 2024 рр. представлені на рис. 5 та рис. 6.

Загалом за 2024 рік видатки державного бюджету склали 1952 млрд грн, що на 11,6% перевищує відповідний показник 2023 року. У порівнянні з липнем 2023 року фінансування сектору обороноздатності та національної безпеки досягло 1143 млрд грн за підсумками 2024 року, що на 16% більше. А з огляду на довоєнні показники 2021 року 19,18 млрд грн тенденція, що склалася за останні 5 років свідчить про повну переорієнтацію країни в напрямку воєнно-промислового вектору та низьке фінансування інших сфер. Іншим не менш важливим показником є динаміка росту ВВП під час війни.

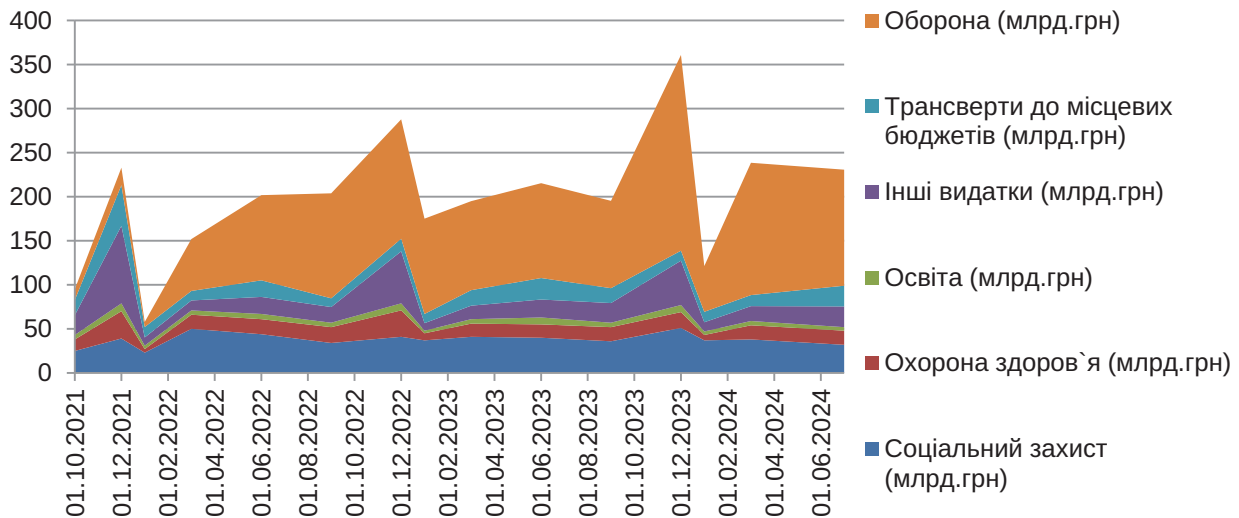

Рис. 5. Класифікація витрат державного бюджету України в 2021–2024 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

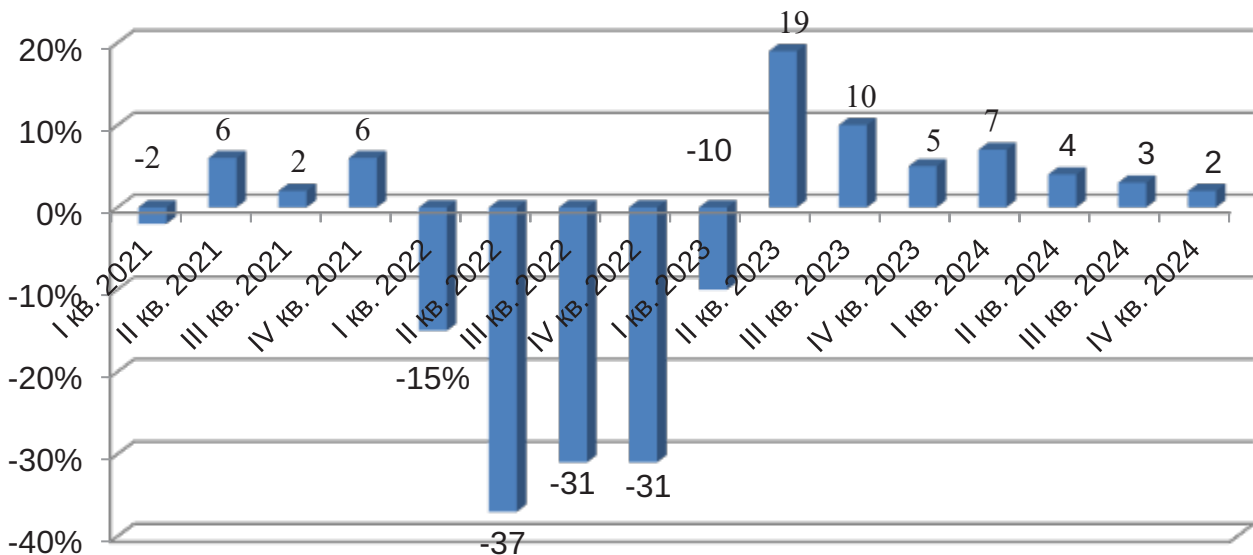

Рис. 6. Темпи щоквартального приросту ВВП України в 2021–2024 рр., %

Джерело: розраховано та побудовано авторами на основі [10]

За даними наведеними на рис. 6 можна відслідкувати значну регресію темпів зростання ВВП в період початку війни в 2022 році відбулося значне падіння показника на 37% в I кварталі, але потім слідувало поступове відновлення. Відповідно до інформації на графіку в першому кварталі 2024 року у порівнянні з аналогічним періодом минулого року відбулося відновлення динаміки приросту реального ВВП до рівня 6,5%.

Після проведеного аналізу, варто зазначити, що управлінські рішення щодо розроблення стратегій розвитку держав в умовах

війни мають бути спрямовані на стабілізацію військово-політичного та фінансово-економічного становища, зокрема це:

- налагодження належного функціонування державних інституцій та установ регіонального значення, з подальшою їх модернізацією та наданням більшого рівня самостійності окремим регіонам, муніципалітетам;

- розробка та реалізація проєктів інфраструктурної відбудови не лише у воєнний, а й поствоєнний періоди із створенням умов для розвитку національного промислового

комплексу, створюючи державні замовлення, гранти та виділяючи субсидії для здійснення діяльності вітчизняних підприємств;

– створення привабливого інвестиційного середовища для залучення необхідних обсягів іноземних інвестицій, шляхом стандартизації процесів ведення фінансово-економічної діяльності в межах країни, у відповідності до міжнародних норм та правил і за рахунок зниження податкового навантаження як для резидентів, так і для закордонних контрагентів;

– зміцнення власного військово-промислового комплексу країни та налагодження вітчизняного виробництва зброї та устаткування як для внутрішнього споживання, так і з перспективою експортної діяльності;

– заснування наукових спільнот, консорціумів за участі міжнародних спеціалістів та науково-технічних кадрів для підвищення рівня інноваційності у всіх секторах економіки та запровадження модернізованих підходів ведення господарської діяльності країною.

Висновки. Провівши дослідження проблематики впливу збройних конфліктів на фінансово-економічне становище країн, можна

зробити висновок, що збройний конфлікт це продовження політики, але вже в більш агресивній формі із застосування силових методів та зброї. Збройні конфлікти мали місце впродовж всього існування людства тільки проявлялися в різних формах, але як в минулому, так і станом на сьогодні, здійснення військової діяльності це насамперед глобальний удар нанесений економіці кожної з сторін, приймаючої участь у конфлікті, що підриває сучасні принципи та цілі сталого розвитку, які є релевантними високому рівню фінансово-економічного та соціально-політичного розвитку. Наукова значимість проведеного дослідження полягає в набутті подальшого розвитку методичних підходів щодо аналізу фінансово-економічного розвитку країн-учасниць воєнних конфліктів, а до практичної цінності результатів дослідження, варто віднести запропоновані стратегічні заходи щодо стабілізації військово-політичного та фінансово-економічного становища країн. Перспективами подальших наукових досліджень стане розроблення стратегії сталого економічного розвитку країн-учасниць на кожному з етапів збройного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баліцька С. І. Економічні наслідки збройних конфліктів: тенденції та виклики. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2020. № 9. С. 45–54.
2. Бойко О. М. Військові конфлікти як фактор економічної нестабільності. *Економіка України*. 2018. № 4. С. 72–81.
3. Кондратюк С. М. Військові конфлікти як загроза економічній стабільності регіонів. *Регіональна економіка*. 2020. № 3. С. 95–104.
4. Попов Д. С. Збройні конфлікти і економіка: проблеми та перспективи. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. № 2. С. 98–106.
5. Ситник Г. П. Воєнно-політичні конфлікти та міжнародна безпека: конспект лекцій. Київ : ТОВ "САК Лтд.", 2023. 92 с.
6. Internal Displacement Monitoring Center. Global Report on Internal Displacement. Женева: Internal Displacement Monitoring Centre, 2023. URL: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2023> (дата звернення: 30.12.2024).
7. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Глобальні тенденції 2022. Женева: UNHCR, 2024. URL: <https://www.unhcr.org/mid-year-trends-report-2024> (дата звернення: 31.12.2024).
8. SCPR's Annual Bulletin for Consumer Price Index and Inflation in Syria 2023. 2023. URL: <https://scpr-syria.org/wp-content/uploads/2024/06/SCPRS-Annual-Bulletin-for-CPI-and-Inflation-in-Syria-2023-EN-1-1.pdf> (дата звернення: 29.12.2024).
9. Рівень безробіття в Сирії за 2019–2023 роки. Світовий банк. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=SY> (дата звернення: 29.12.2024).
10. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 31.12.2024).

REFERENCES:

1. Balitska S. I. (2020) Ekonomichni naslidky zbroinykh konfliktiv: tendentsii ta vyklyky [Economic consequences of armed conflicts: trends and challenges]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu –Scientific Bulletin of Odesa National Economic University*, vol. 9, pp. 45–54.

2. Boyko O. M. (2018) Viiskovi konflikty yak faktor ekonomichnoi nestabilnosti [Military conflicts as a factor of economic instability]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, vol. 4, pp. 72–81.
3. Kondratiuk S. M. (2020) Viiskovi konflikty yak zahroza ekonomichnii stabilnosti rehioniv [Military conflicts as a threat to the economic stability of regions]. *Rehionalna ekonomika – Regional economy*, vol. 3, pp. 95–104.
4. Popov D. S. (2022) Zbroini konflikty i ekonomika: problemy ta perspektyvy [Armed conflicts and the economy: problems and prospects]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia. – Eastern Europe: economics, business and management*, vol. 2, pp. 98–106.
5. Sytnyk G. P. (2023) *Voienno-politychni konflikty ta mizhnarodna bezpeka: konspekt leksii* [Military-political conflicts and international security: lecture notes]. Kyiv: TOV "SAK Ltd.", p. 92. (in Ukrainian)
6. Tsentr monitorynhu vnutrishnoho peremishchennia. Hlobalnyi zvit pro vnutrishnie peremishchennia [Internal Displacement Monitoring Center. Global Report on Internal Displacement]. Available at: URL: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2023> (accessed December 30, 2024).
7. Upravlinnia Verkhovnoho komisara OON u spravakh bizhentsiv. Hlobalni tendentsii 2022 [Office of the United Nations High Commissioner for Refugees. Global Trends 2022]. Available at: URL: <https://www.unhcr.org/mid-year-trends-report-2024> (accessed December 31, 2024).
8. Shchorichnyi biuleten SCPR shchodo indeksu spozhyvchykh tsin ta inflatsii v Syrii za 2023 rik [SCPR's Annual Bulletin for Consumer Price Index and Inflation in Syria 2023]. Available at: <https://scpr-syria.org/wp-content/uploads/2024/06/SCPRS-Annual-Bulletin-for-CPI-and-Inflation-in-Syria-2023-EN-1-1.pdf> (accessed December 29, 2024).
9. Riven bezrobittia v Syrii za 2019–2023 roky. Svitovyi bank [Unemployment rate in Syria for 2019–2023. World Bank]. Available at: URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=SY> (accessed December 29, 2024).
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed December 31, 2024).